

Marginaalin harmaalla puolen

Terrorismi on noussut viimeisten kolmen vuoden aikana marginaaleista julkisen politiikan keskiöön, vaikka se ei ilmiönä sinänsä ole edelleenkaan kovin merkittävä. Terrori-iskujen aiheuttamat tuhot maailmalla ovat marginaalisia verrattuna moneen muuhun arkipäiväistyneeseen vitsaukseen kuten AIDSiin tai vaikkapa järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamaan yhteiskunnalliseen ongelmaan. Maailmassa rekisteröidään vuosittain noin 500 miljoonaa rikosta ja niiden todellisen määrän arvioidaan olevan ainakin kaksinkertainen.

Venäjällä rikollisuuden arvioidaan olevan noin neljä viisi kertaa tilastoitua suurempi. Maan sisäministeriön tilastojen mukaan Venäjällä tapahtuu vuosittain noin kolme miljoonaa rikosta ja 78 miljoonaa hallinnollista väärinkäytöstä. Tutkijoiden arvioiden mukaan Venäjällä tapahtuvien rikosten määrä asettuu kuitenkin 13-15 miljoonan välille, mutta näistä vain noin 10 % päättyy oikeuselinten käsittelyyn ja 5 % tuomioon. Maan oikeusjärjestelmän toimintaa onkin kritisoitu siitä, että se harjoittaa valikoivaa tuomiovallan käyttöä ja että se kohdistuu siten pääasiassa helposti ratkaistaviin ja usein myös suhteellisen vähämerkityksisiin pikkurikoksiin. Lisäksi tuomitut kuuluvat muutamaa näkyvää poikkeusta lukuun ottamatta niihin, joilla ei ole suhteita tai joilla ei ole varaa ostaa itseään vapaaksi. Ongelma kytkeytyy terrorismiin siten, että lahjonta oli viime kädessä syy siihen, miksi terroristit pääsivät kesällä räjäyttämiinsä lentokoneisiin kaikkien turvatarkastusten ohi.

Nimenomaan terrorismi on noussut kuitenkin uutisotsikoihin lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin terrori-iskut on tuotu "meidän keskellemme": syyskuun 11. päivän isku, Madridin junapommit ja

monet Venäjällä tehdyt iskut on kohdistettu suoraan siviileihin alueilla, joilla ei ole käynnissä välitöntä konfliktia ja siksi niiden vaikutus on ollut yllätyksellisyydessään niin järkyttävä. Toinen merkittävä syy on se, että terrorismi kuuluu lähes kaikkien maailmanpolitiikassa merkittävien valtioiden uhkakuvia määrittävän ulkopoliittisen retoriikan ytimeen. Terrorismin vastaisen taistelun nimissä haetaan oikeutus monille erilaisille niin sotilaallisille kuin poliittisille toimille, joilla ei aina suoranaisesti ole välttämättä kovin paljon tekemistä itse terrorismin vastustamisen kanssa. On vaarana, että terrorismiretoriikan käyttö kovin erilaisten päämäärien oikeuttamiseksi hämärtää itse terrorismin varsinaisen olemuksen ja tekee sen vastustamisesta entistä vaikeampaa.

Lisäksi terrorismin määrittelystä ei vallitse edes tutkijayhteisössä yksimielisyyttä. Poliittiselta merkitykseltään ehkä suurin näkemyksiä jakava tekijä on se, luetaanko terrorismiin mukaan valtioterrori vai ei. Kysymys on tärkeä sikäli, että jos valtion harjoittama väkivalta oman maansa tai muun maan kansalaisia vastaan suljetaan määrittelystä pois, tulkitaan se helposti julkisessa keskustelussa valtion harjoittaman väkivallan oikeuttamiseksi. Loppujen lopuksi on kuitenkin vaikea nähdä kovin suurta periaatteellista eroa sen välillä, kuolevatko siviilit valtion hyökkäykseen määräämän armeijan ampumien ohjusten vai itsemurhaiskun tekevän terroristin ympärilleen vyöttämän pommin silpominä.

Terrorismia ei silti ole syytä vähätellä yhteiskunnallisena ongelmana. Vaikka se on maailmanmittakaavassa marginaalinen ilmiö, on siitä tullut keskeinen maailmanpolitiikan ja samalla myös monen valtion sisäpolitiikan teema. On myös huo-

mattava, että eräillä alueilla terrorismista on muodostunut todellinen yhteiskunnallinen ongelma. Näin on käynyt myös Venäjällä.

Useimpien tuoreessa muistissa on vielä Tšetšenian toisen sodan perusteluna käytetyn kahden moskovalaisen kerrostalon räjähdykset 1999, Duprovka-teatterin kaappaus 2002, Moskovan metrossa ja duuman edessä tapahtuneet itsemurharäjäytykset, muutama kuukausi sitten terroristien pudottamat kaksi lentokonetta ja Pohjois-Osetiassa tapahtunut Beslanin koulukaappaus. Kaikille niille on yhteistä se, että iskujen kohteeksi on valittu tietoisesti siviiliväestö, tapahtumien selvittämisestä on jäänyt hieman epämääräinen kuva ja viranomaisten toimintaa on arvosteltu ankarasti sekä Venäjällä että lännessä.

Terrori-iskujen määrä on kiistatta kasvanut Venäjällä ja muualla maailmassa. Siksi ongelmaa on hyvä tarkastella hieman lähemmin myös tilastojen valossa.

Venäjällä tehtyjen terrori-iskujen määrä on kasvanut viranomaistietojen mukaan noin 170-kertaiseksi vuodesta 1997 vuoteen 2003 mennessä. Kun Tšetšenian ensimmäinen sota oli päättynyt 1996, tehtiin Venäjällä seuraavana vuonna 32 terrori-iskua. Vuonna 1998 iskujen määrä oli pudonnut kolmanneksella 21:een ja vuonna 1999, jolloin Tšetšenian toinen sota aloitettiin, terrori-iskuja tehtiin enää 20. Rauhan aikana vuosina 1997-1999 Tšetšeniassa vallinneesta rikollisuudesta ja monesta syystä johtuneesta sekasortoa lähennelleestä poliittisesta tilanteesta huolimatta terrorismi oli Venäjällä pikemminkin vähenemään kuin kasvamaan päin.

Tässä suhteessa tapahtui dramaattinen käänne Tšetšenian toisen sodan alkamisen jälkeen. Terrorismi suorastaan räjähti Venäjän syliin, ja seuraavana vuonna 2000 terrori-iskuja tapahtui seitsemän kertaa (135) enemmän kuin edellisellä vuonna. Viime vuoden saldo Venäjällä oli peräti 561 iskua, ja tämän vuoden osalta Venäjän viranomaiset puhuvat jälleen moninkertaisista luvuista edelliseen vuoteen verrattuna.

Vaikka esitettyihin lukuihin on syytä suhtautua tietyllä varauksella, puhuvat ne silti omaa karua kieltään Tšetšenian sodan ja Venäjällä ilmenevän terrorismin yhteydestä. On tietenkin aina mahdollista keskustella siitä, ovatko esimerkiksi venäläisiä sotajoukkoja vastaan Tšetšeniassa tehdyt autopommi-iskut terrori-iskuja vai jotain muuta tai mihiin kategoriaan tšetšeeni-siviilejä vastaan kohdistuneet summittaiset vangitsemiset ja väkivalta on luettava. Terrorismin nouseminen todelliseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi Venäjällä kertoo joka tapauksessa siitä, että sen Tšetšenian ja laajemminkin Kaukasian politiikka on epäonnistunut jokseenkin täysin. Seikka, jonka myös presidentti Putin tunnusti Beslanin koulukaappauksen jälkeen.

Se mitä johtopäätöksiä tästä Venäjällä tehdään, voi aiheuttaa myös laajempia seurauksia. Huolestuttavimpia viitteitä Venäjän uudesta suuntauksesta on sen ilmoitus valmiudesta ennaltaehkäiseviin iskuihin omien rajojensa ulkopuolella Yhdysvaltojen tapaan. Uhkaus on kohdistettu muun muassa Georgiaa vastaan, jota Venäjä on syyttänyt jo pitkään siitä, että se antaa tšetšeenikapinallisten toimia maaperältään. Mutta aivan yhtä lailla kuin Irakin sodan ja hyökkäyksen Afganistaniin, myös Venäjän terrorismin vastaisen taistelun on helppo nähdä kytkeytyvän moniin poliittisiin ja myös taloudellisiin intresseihin, joissa öljyllä ja öljyputkilla ei ole pienin rooli. Keski-Aasian entiset neuvostotasavalat ja Kaukasus ovat olleet jo pitkään venäläisten ja läntisten öljy-yhtiöiden kilpakenttä.

18.10.2004

Markku Kangaspuro